

НАТАЛІЯ НЕЧАЄВА-ЮРІЙЧУК
(NATALIYA NECHAYEVA-YURIYCHUK)

Чернівецький національний університет
ім. Юрія Федьковича, Україна
(Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine)

**Європейські цінності vs homo soveticus:
роль інформації у подоланні етнополітичних стереотипів
(на прикладі українсько-польських відносин)**

**European Values vs Homo Sovieticus:
The Role of Information in Overcoming of Ethnic Stereotypes
Using the Example of Ukrainian-Polish Relations**

The stereotypes of mutual perception of Poles and Ukrainians have been formed over years. In the late 20th and early 21st centuries, both states turned towards the European system of values. However, the ‘ghosts’ of the past continue to influence contemporary Ukrainian and Polish relations.

Keywords: information war, historical memory, Ukrainian-Polish relations.

Політичні трансформації у країнах Центральної та Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття стали свідченням падіння соціалістичної системи цінностей у даному регіоні. Розпад СРСР парламентських дану тенденцію, поділивши карту Європи на проєвропейські та проросійські держави, причому в окремих випадках статус держави змінювався відповідно до результатів президентських та парламентських виборів, як, наприклад, в Україні.

Незважаючи на багатополярність світу наприкінці ХХ століття, початок ХХІ-го ознаменувався черговою спробою Російської Федерації відновити першість у світовій політиці та нав’язати еклектичний радянсько-імперський спосіб мислення усьому світові. Своєрідною репетицією майбутньої анексії АР Крим та розв’язання війни в Україні стали події у Грузії у 2008 році. В ході російсько-грузинської війни РФ розгорнула

широку інформаційну кампанію, метою якої було формування образу Росії як «країни-миротворця»¹, у той час як Грузія виступала країною-агресором. Подібний сценарій повинен був бути відіграний і в Україні у 2014 році, причому інформаційна війна розпочалася набагато раніше наземних військових дій та операцій, а її заручниками у першу чергу стали сусіди та партнери України, у тому числі й Польща.

Історично склалося так, що Україна та Польща пов'язані між собою спільним минулим та спільними кордонами. Більше того, обидва народи в різні періоди своєї історії відчували на собі лихоліття бездержавності. Власне, в історії українсько-польських відносин тісно переплітаються елементи співпраці і спільної взаємодії та конфліктні моменти. І українці в Польщі, і поляки в Україні зробили свій потужний внесок у розбудову державності країн проживання. Варто лише згадати імена Яна Собеського, Тадеуша Чацького, Гуго Коллонтая, Тадеуша Костюшка, В'ячеслава Липинського, Володимира Антоновича, Михайла Грушевського, митрополита Андрея Шептицького, чиї імена не лише увійшли в історію Польщі чи України, а й стали відомими усьому світові. Проте набагато більш відомими як серед поляків, так і серед українців залишаються конфліктні сторінки нашої історії – Хмельниччина, Гайдамаччина, пацифікація, Волинська трагедія тощо.

Складний досвід соціальної, економічної, політичної, духовно-релігійної взаємодії сприяв формуванню етнополітичних стереотипів поляків щодо українців та українців щодо поляків. Як зазначив український філософ і публіцист Петро Кралюк, «нерідко логіка польсько-українських відносин обумовлювалася, та й продовжує обумовлюватися, не стільки реальним станом справ, скільки стереотипами»². Своєрідною літературною квінтесенцією стереотипів взаємного сприйняття стали повість Миколи Гоголя «Тарас Бульба» та роман Генрика Сенкевича «Вогнем і мечем». Обидва твори є шедеврами світової літератури. Герої й події, представлені М. Гоголем та Г. Сенкевичем, не можуть не викликати довіри з боку читача, що у свою чергу стало одним із факторів поширення та закріплення негативних етнополітичних стереотипів щодо один

1 *Informacyjna skladowa rosjijs 'ko-gruzins 'kogo konfliktu v serpni 2008 roku: Riziki dlâ Ukraini, Nacional'nij institut strategičnih doslidžen'*, <http://old.niss.gov.ua/Monitor/june2009/03.htm> (dostup: 7.08.2017).

2 P. Kralûk, *Pol's 'ko-ukraïns 'ki vidnosini: u poloni stereotipiv i vzaêmnih obraz, «Dzerkalo tižnâ»*, https://dt.ua/SOCIETY/polsko-ukrayinski_vidnosini_u_poloni_stereotipiv_i_vzaemnih_obraz.html (dostup: 8.08.2017).

одного. Екранізація названих творів у ХХ столітті викликала неоднозначну реакцію в обох суспільствах.

Однак проголошення курсу на європейську інтеграцію як Польщею, так і Україною, на нашу думку, стало свідченням того, що спільного між двома державами значно більше, аніж відмінного. Подальший вступ Польщі до Європейського Союзу у 2004 році відіграв позитивну роль у розвитку польсько-українських взаємин. Як зазначив експерт Університету імені Стефана Вишинського, доктор Бартош Ридлінський, «Польща із самого початку залишається амбасадором України в Європі, а згодом, після вступу в ЄС, – амбасадором в Євросоюзі»³. Та нині ми спостерігаємо погіршення українсько-польських відносин, лакмусовим папірцем чого стали політичні інсинуації навколо Волинської трагедії, що, однак, не заважає українському історику Ярославу Грицаку стверджувати, що «ми ще маємо досить міцні підвалини, на яких можемо працювати»⁴.

Основою конструктивної взаємодії на національному та регіональному рівнях є відкритість та готовність до діалогу на проблемні та болючі питання спільної історії, такі, як Волинська трагедія, а також розуміння того, що третя сила, яка претендує на першість у світовій політиці, зацікавлена в погіршенні відносин між нашими двома народами. Не може не викликати уваги той факт, що погіршення двосторонніх відносин відбувається на тлі російської агресії в Україні. Російська Федерація широко використовує у своїй політичній пропаганді історичні міфи, які здатні зруйнувати єдність одного народу, не кажучи вже про двосторонні українсько-польські відносини. Пробудження homo soveticus в Україні у 2013–2014 роках негативно вплинуло на єдність української нації з усіма політичними, соціальними, культурними й духовними наслідками цього явища. Нині ми змушені вести війну на двох фронтах – мілітарному та духовно-інформаційному, причому останній є чи не визначальним для подальшого майбутнього України.

Політична відповідальність лідерів держав полягає у тому, щоб визнавати помилки минулого й налагоджувати мости взаємодії для майбутньої співпраці. Історію можливо переписати, однак змінити її неможливо. Історична пам'ять живиться образами минулого, формуючи фундамент сучасної взаємодії. 21 травня 1997 року Президенти України

3 *Pol'ska – адвокат Ukraini v ĘS*, Pol's'ke radio, www.polradio.pl/5/132/Artykul/270745 (dostup: 8.08.2017).

4 *Vidnosini Ukraini i Pol'si pogiršilis'*, ale punktu nepovernennâ ne projdeno – Ā. Gricak, Radio Svoboda, www.radiosvoboda.org/a/28599582.html (dostup: 8.08.2017).

та Польщі підписали взаємну декларацію історичного примирення «До злагоди і єднання»⁵. Дана подія бачилася відправною точкою майбутніх українсько-польських відносин. Однак зміни геополітичної ситуації у світі, активізація інформаційних війн та включення у них дедалі ширшого кола об'єктів дії поступово повертають наші суспільства до стереотипованої оцінки один одного. Зупинити даний процес можливо лише за допомогою активної інформаційної протидії, де наголос ставитиметься на позитивну й конструктивну взаємодію, а конфліктні ситуації аналізуватимуться фаховими істориками, які даватимуть спільну оцінку подіям минулого.

Bibliografiâ

- Informacijna skladova rosijs 'ko-gruzins 'kogo konfliktu v serpni 2008 roku: Riziki dlâ Ukraïni, Nacional 'nij institut strategičnih doslidžen',* <http://old.niss.gov.ua/Monitor/june2009/03.htm>.
- Kralûk P., *Pol's 'ko-ukraïns 'ki vidnosini: u poloni stereotipiv i vzaëmnihi obraz,* «Dzerkalo tižnâ», https://dt.ua/SOCIETY/polsko-ukrayinski_vidnosini_u_poloni_stereotipiv_i_vzaemnih_obraz.html.
- Pavlišin A., *Studii nad genezoû pol's 'ko-ukraïns 'kih konfliktiv u XX stolitti,* Žurnal „İ”, www.ji.lviv.ua/n10texts/pavlyshyn.htm.
- Pol'sâ – advokat Ukraïni v ÊS,* Pol's'ke radio, www.polradio.pl/5/132/Artykul/270745.
- Vidnosini Ukraïni i Pol'si pogiršilis', ale punktu nepovernennâ ne projdeno – Â. Gricak,* Radio Svoboda, www.radiosvoboda.org/a/28599582.html.

---

5 А. Павлішін, *Studii nad genezoû pol's 'ko-ukraïns 'kih konfliktiv u XX stolitti,* Žurnal „İ”, www.ji.lviv.ua/n10texts/pavlyshyn.htm (dostup: 19.08.2017).